

Psychometric Properties of the Short Form of the Adolescent Moral Character Scale

Abstract

Given the central role of ethics in the education of adolescents, moral character has gained remarkable attention over the past decades. In that regard, the present study aimed to examine the psychometric properties of the short form of the Adolescent Moral Character Scale. The short form of the scale comprises six components (etiquette / rudeness, pious / denialist, conscientiousness / procrastination, forgiveness/confrontation, submissive / rebellious, and independent / dependent) and includes 18 items. This scale was adapted from the Adult Moral Character Scale (Khormaei & Ghaemi, 2018). The long form of the Moral Character Scale was developed through a review of key Islamic ethical sources and interviews with experts and students. To evaluate the psychometric properties of the Adolescent Moral Character Scale, 540 middle and high school students (256 boys and 284 girls) from Shiraz were selected using cluster random sampling and completed the Moral Character Scale. The data were analyzed using confirmatory factor analysis, which confirmed the six-factor structure of the Adolescent Moral Character Scale. Additionally, Cronbach's alpha was used to assess the scale's reliability, and the results indicated suitable reliability for all subscales and the total score. Therefore, the Adolescent Moral Character Scale is applicable within the Iranian cultural context and can be effectively used in research related to adolescent ethics.

Keywords: Islamic Ethics, moral character, etiquette, conscientiousness

ویژگی‌های روان‌سنجی فرم کوتاه مقیاس منش اخلاقی نوجوانان

چکیده

به دلیل نقش محوری اخلاق در تعلیم و تربیت نوجوانان، در طی دهه‌های گذشته منش اخلاقی به طرز چشمگیری مورد توجه قرار گرفته است. در همین راستا، پژوهش حاضر با هدف بررسی شاخص‌های روان‌سنجی فرم کوتاه مقیاس منش اخلاقی نوجوانان انجام شد. فرم کوتاه مقیاس منش اخلاقی نوجوانان دارای شش مؤلفه (آداب‌گرایانه/گستاخانه، پارسایانه/انکارورزانه، وظیفه‌گرا/تساهل‌گرا، بخشش‌گرا/تقابل‌گرا، تبعیت‌گرا/طغیان‌گرا و وارستگی/دلبستگی) و همچنین ۱۸ گویه است. این مقیاس با اقتباس از مقیاس منش اخلاقی بزرگسالان (خرمائی و قائمی، ۱۳۹۷) تهیه شده است. فرم بلند مقیاس منش اخلاقی با مطالعه مهم‌ترین منابع اخلاق اسلامی و همچنین مصاحبه با صاحب‌نظران و دانشجویان استخراج شده است. به منظور بررسی شاخص‌های روان‌سنجی فرم کوتاه مقیاس منش اخلاقی نوجوانان، تعداد ۵۴۰ دانش‌آموز (۲۵۶ پسر و ۲۸۴ دختر) مقطع متوسطه اول و دوم شهر شیراز به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند و به مقیاس منش اخلاقی پاسخ دادند. داده‌ها به روش تحلیل عامل تاییدی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج تحلیل عامل تاییدی ساختار ۶ عاملی مقیاس منش اخلاقی نوجوانان را مورد تایید قرار داد. همچنین، برای بررسی پایایی این مقیاس از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ برای تمام زیر مقیاس‌ها و نمره کل مناسب بود. بنابراین، مقیاس منش اخلاقی نوجوانان در فرهنگ ایرانی قابلیت کاربردی دارد و می‌تواند در پژوهش‌های مرتبط با روان‌شناسی و اخلاق نوجوانی مورد استفاده قرار گیرد.

کلمات کلیدی: اخلاق اسلامی، منش اخلاقی، آداب‌گرایانه، وظیفه‌گرا

مقدمه

منش اخلاقی^۱ از زمانی که ارسطو^۲ سه سطح منش اخلاقی (اخلاقیات ترس، شرم و خردمندی) را مطرح کرد، موضوع مطالعات فلسفی و روانشناختی قرار گرفته است (کرات^۳، ۲۰۰۱). از نظر آرتور، کریستائسون، ساندرز و رایت^۴ (۲۰۱۷) منش مجموعه‌ای از صفات یا ویژگی‌های شخصی است که هیجانات اخلاقی خاصی ایجاد می‌کند، انگیزه را برمی‌انگیزاند و رفتار را هدایت می‌کند. منش اخلاقی از نظر کوهن و مورس^۵ (۲۰۱۴) به مجموعه صفات زیستی و اکتسابی اشاره دارد که در نحوه‌ی تفکر، احساس و رفتار فرد در یک وضعیت اخلاقی یا غیر اخلاقی بروز می‌کند. نارویز و رست^۶ (۱۹۹۵) منش را بر اساس چهار مؤلفه روان‌شناختی (حساسیت اخلاقی، قضاوت اخلاقی، انگیزش اخلاقی، کنش اخلاقی) تعریف می‌کنند. تاکید آن‌ها بر فرایندهای درونی و مهارت‌های رفتاری ضروری است و بیان می‌کنند که حساسیت، قضاوت و انگیزش از تعامل فرایندهای عاطفی و شناختی پدید می‌آید. مالین، لیوا و دامون^۷ (۲۰۱۷) نیز منش را حالت هماهنگی مناسب بین احساسات، استدلال و رفتار می‌دانند که در نهایت به عملکرد اخلاقی و شکوفایی فرد کمک می‌کند. از دیدگاه الیوت^۸ (۲۰۰۴)؛ به نقل از شوشانی و روسو-نتتزر^۹ (۲۰۱۷)، توانمندی‌های منشی مجموعه متعددی از صفات شخصیتی مثبت یا فضائل فردی هستند که منظومه‌ای از رفتارهای ماندگار و مثبت همانند تعهد اخلاقی، مسئولیت اجتماعی، واکنش‌های هیجانی در برابر پریشانی دیگران، پرورش مهارت‌های سودمند برای جامعه و پرداختن به حالات و رفتارهای اخلاقی، مهم بودن و تادیب نفس را در بر می‌گیرند.

در ارتباط با منش دسته‌بندی‌های متعددی مطرح شده است. به عنوان مثال در طبقه‌بندی برکوویتز (۱۹۹۷)؛ به نقل از کسلی، فراسو، جسی و منگتی^{۱۰}، (۲۰۲۱) منش از "صفات اخلاقی و غیر اخلاقی"^{۱۱} تشکیل شده است. برخی منش را هر گونه عمل اخلاق‌مدارانه در جستجوی مفاهیم مهم زندگی می‌دانند و دسته‌بندی‌های سه گانه (آگاهی از هنجارها، رفتارهای سودرسان به جامعه و همدلی) و هشت‌گانه (جهت‌گیری اجتماعی، وجدان اخلاقی،

1. moral character

2. Aristotle

3. Kraut

4. Arthur, Kristjánsson, Harrison, Sanderse & Wright

5. Cohen & Morse

6. Narvaez & Rest

7. Malin, Liauw & Damon

8. Elliot

9. Shoshani & Russo-Ntzer

10. Casali, Feraco, Ghisi & Meneghetti

11. non-moral and moral

توافق، همدلی، صداقت، نوع دوستی، عزت نفس، استدلال اخلاقی) را مطرح نموده‌اند (اسمیت، فورد، اریکسون و گازمان^۱، ۲۰۲۱). اما مطرح‌ترین طبقه‌بندی انجام شده مربوط به "مؤسسه ارزش‌ها در عمل"^۲ است که مبنای ساخت ابزارهای سنجش متعددی در تمامی دنیا قرار گرفته است. در این تقسیم‌بندی ۲۴ توانمندی منشی مطرح شده است که تحت عنوان ۶ فضیلت اخلاقی (خرد و دانش، انسانیت، دلیری، میانه‌روی، عدالت و تعالی) قرار می‌گیرند (مگ‌گرت و والسی^۳، ۲۰۱۹).

منش با کیفیت زندگی فرد مرتبط است بخصوص از لحاظ کنش‌ها و تصمیمات اخلاقی (هیت، ۲۰۰۰). بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد افراد با سطوح بالای منش اخلاقی از انتخاب موقعیت‌هایی که باعث بروز رفتار غیراخلاقی مانند آسیب به دیگران می‌شود پرهیز می‌کنند و کمتر درگیر رفتارهای غیرمولد و انحرافی می‌شوند (کیم و کوهن، ۲۰۱۵). همچنین، پژوهش‌ها نشان می‌دهد منش اخلاقی با رفتارهای غیراخلاقی، رفتارهای شغلی غیرمولد، بزهکاری، دروغ‌گویی، تقلب، پرخاشگری، بزهکاری، اهمال‌کاری، خطاهای شناختی، نقض قانون رابطه منفی و با رفتارهای جامعه‌پسند، تصمیم‌گیری‌های اخلاقی، رشد اجتماعی رابطه مثبت دارد (زیتلر، هیلینگ و هی‌دسش^۴، ۲۰۱۳؛ کیم و کوهن^۵، ۲۰۱۵؛ فانگ، دانگ و فانگ^۶، ۲۰۱۹؛ دینگ^۷ و همکاران، ۲۰۱۸؛ کودامارا، پارپو، سوهان و نارایهان^۸، ۲۰۲۰؛ سوکولوفسکا، دینیک و توماسویچ^۹، ۲۰۱۸؛ مارکوس و روی^{۱۰}، ۲۰۱۷؛ سیمها و پاربوتیه^{۱۱}، ۲۰۲۰؛ آمپونی، کاوثری، ماهارانی، کوزوردانی و بوونو^{۱۲}، ۲۰۱۹؛ لی، کونسل و گوا^{۱۳}، ۲۰۲۱؛ گوا، لی، یانگ و کوا^{۱۴}، ۲۰۲۱). در ایران نیز نتایج پژوهش‌های مختلف نشان داد که منش اخلاقی با کاهش رفتارهای غیر اخلاقی و افزایش رفتارهای جامعه‌پسند و اخلاقی (آزادی‌دهیدی و خرمائی، ۱۴۰۱، خرمائی و بارانی، ۱۳۹۹، دهقانی و خرمائی، ۱۴۰۰، خرمائی و محمودنژاد، ۱۴۰۰)، بهبود قضاوت اخلاقی و کاهش بروز خطاهای شناختی (خرمائی و ذبیحی، ۱۳۹۹؛ دریانی‌زاده، ۱۴۰۱)، شیوه‌های فرزندپروری و تعاملات هیجانی والد-کودک (شریفی

-
1. Smith, Ford, Erickson & Guzman
 2. ValueS In Action (VIA)
 3. McGrath & Wallace
 4. Zettler, Hilbig & Heydasch
 5. Kim & Cohen
 6. Fang, Dong & Fang
 7. Ding
 8. Koodamara, Prabhu, Suhan & Narayanan
 9. Sokolovska, Dinic & Tomasevic
 10. Marcus & Roy
 11. Simha & Parboteeah
 12. Ampuni, Kautsari, Maharani, Kuswardani & Buwono
 13. Lee, Kuncel & Gau
 14. Gau, Li, Yang & Kou

اردانی، خرمائی، فولادچنگ و فضیلت‌پور، ۱۴۰۲) و رشد مثبت نوجوانی (آزادی ده بیدی، ۱۴۰۰) همراه است.

هر چند که پژوهش‌های گسترده‌ای در حوزه توانمندی‌های منشی صورت گرفته است، لیکن اغلب این پژوهش‌ها در چارچوب طرح ارزش‌ها در عمل پترسون و سلیگمن^۱ (۲۰۰۴) و ابزارهایی برای سنجش این صفات ساخته شده است، به عمل آمده است. بنابراین ضرورت وجود و استفاده از ابزارهایی مختص منش اخلاقی که مبتنی بر فرهنگ ایرانی-اسلامی باشد به خوبی احساس می‌شود. جستجوی محققین این پژوهش گویای محدودیت ابزار در این خصوص است. در حال حاضر تنها یک ابزار ساخته شده مبتنی بر مفهوم منش اخلاقی در متون دینی و عرفانی جامعه ایرانی وجود دارد. این ابزار، مقیاس سنجش منش اخلاقی برای بزرگسالان است که توسط خرمائی و قائمی در سال ۱۳۹۷ ساخته شده است. خرمائی و قائمی (۱۳۹۷) منش اخلاقی را شبکه‌ای از صفات و ویژگی‌هایی تعریف می‌کنند که ارزش‌های فرهنگی بر روی آن‌ها بارگذاری شده است. این پژوهش‌گران بر اساس مطالعه منابع اخلاق اسلامی هشت صفت اخلاقی را شناسایی کردند که شامل: صفات منشی آداب گرایانه/گستاخانه^۲؛ مجموعه‌ای از صفات که هسته‌ی اصلی آن ارزش‌های دگرخواهانه مبتنی بر مراقبت و احترام به دیگران مانند مهربانی، خوش‌رویی، تواضع و قدردانی است. وظیفه‌گرا/تساهل‌گرا^۳؛ مجموعه‌ای از صفات مانند وقت‌شناسی، نظم و مسئولیت‌پذیری که مبتنی بر انجام وظیفه و تعهدات فردی است. پارسایانه/انکارورزانه^۴؛ مجموعه‌ای از صفات که ارزش‌های دینی مانند، شاکر، مخلص، مؤمن و متوکل بر روی آن‌ها بارگذاری شده است. بخشش‌گرا/تقابل‌گرا^۵ شامل صفاتی است که مبتنی بر چشم‌پوشی از خطای دیگران است؛ مانند بخشنده، عیب پوش، انتقادپذیر و اهل مدارا. صداقت‌گرا/انیرنگ‌بازانه^۶؛ مجموعه‌ای از صفات که مبتنی بر ارزش‌های درستکارانه مانند، صادق و راست‌گو و نفی صفات خودخواهانه و مبتنی بر فریب دیگران مانند فرصت‌طلب، کلاه‌بردار، فریبکار، اغواگر و خودستا است. تبعیت‌گرا/طغیان‌گرا^۷؛ مجموعه‌ای از صفات که بر نفی صفات خودخواهانه مبتنی بر تخریب و آسیب به دیگران تاکید دارد؛ مانند عیب‌جو، سرزنش‌گر، هوس‌ران، اهل غیبت، تهمت‌زن و متوقع. حساسیت‌گرا/بی‌تفاوت‌گرا^۸؛ مجموعه‌ای از صفات که بر نفی صفات خودخواهانه مبتنی بر عدم حساسیت به منافع عمومی و دیگران تاکید دارد؛ مانند محترک، ناسپاس، غافل و محتاط. وارستگی/وابستگی

-
1. Peterson & Seligman
 2. etiquette rudeness character trait
 3. conscientiousness/procrastination character trait
 4. pious/denialist character trait
 5. forgiveness/confrontation character trait
 6. honest/deceptive character trait
 7. submissive/rebellious character trait
 8. sensitivity/indifference character trait

^۱ (تعلق‌گرا)؛ مجموعه‌ای از صفات که هسته اصلی آن نفی ارزش‌های خودخواهانه و مبتنی بر نگرانی و تشویش در از دست دادن قدرت، مکنت و موقعیت اجتماعی مانند قدرت‌طلب، مال‌اندوز، مقام‌پرست و چاپلوس است (خرمائی و قائمی، ۱۳۹۷).

اگر چه این مقیاس برای بزرگسالان ساخته شده است اما نتایج پژوهش آزادی‌دهیدی و خرمائی (۱۴۰۱) نشان داد که در نوجوانان شش عامل منشی قابل تایید است. بنابراین، ضرورت تدوین و بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس منش اخلاقی نوجوانان به خوبی احساس می‌شود. همچنین، نتایج تحقیقات نشان می‌دهد، صفات منشی عامل مهمی در فرایند رشد و تحول نوجوانان به شمار می‌رود (کوینلن، سوئین و ویلا برودریک^۲، ۲۰۱۱) و صلاحیت‌های اخلاقی در نوجوانان را می‌توان بر حسب توانمندی‌های شخصی تبیین کرد (پارک و پترسون^۳، ۲۰۰۶). بنابراین انجام هر گونه مطالعه در رابطه با توانمندی‌های منشی که به فهم بهتر این عامل مهم در مسیر رشد نوجوانان کمک کند، حائز اهمیت است. علاوه بر درک اهمیت پرداختن به موضوع توانمندی‌های منشی نوجوانان، موضوع دیگری که باید به آن توجه کرد این است که ضرورت ملاحظات فرهنگی و ویژگی‌های خاص جامعه ایرانی را هم در این میان لازم است در نظر گرفت. لذا، هدف پژوهش حاضر بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی فرم کوتاه مقیاس منش اخلاقی نوجوانان بود.

روش

پژوهش حاضر در قالب یک پژوهش روان‌سنجی به دنبال بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس منش اخلاقی نوجوانان بود. جامعه آماری پژوهش را تمام دانش‌آموزان مقطع متوسطه اول و دوم شهر شیراز در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ تشکیل دادند. از این جامعه آماری بنابر نظر کلاین^۴ (۲۰۱۶) مبنی بر انتخاب حجم نمونه بر اساس ۱۰ تا ۲۰ نفر در ازای هر پارامتر، نمونه‌ای به حجم ۵۵۷ نفر انتخاب گردید و در نهایت داده‌های ۵۴۰ دانش‌آموز (۲۵۶ پسر و ۲۸۴ دختر) مورد تحلیل قرار گرفت. در این پژوهش، نمونه‌گیری به روش تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای صورت گرفت. بدین ترتیب که از چهار ناحیه آموزش و پرورش شهر شیراز، دو ناحیه انتخاب شد و از بین مدارس دخترانه و پسرانه این دو ناحیه ۶ مدرسه انتخاب و سپس در هر مدرسه از هر پایه یک کلاس به تصادف انتخاب شد و تمام دانش‌آموزان آن کلاس‌ها مشارکت کنندگان در پژوهش بودند. همچنین میانگین

1. independent/dependent character trait

2. Quinlan, Swain & Vella-Brodrick

3. Park & Peterson

4. Kline

و انحراف استاندارد سنی شرکت کنندگان به ترتیب ۱۴/۸۶ و ۱/۴۰ سال بود. برای رعایت موازین اخلاقی به دانش‌آموزان توضیحات لازم داده شد و رضایت آنان جهت مشارکت داوطلبانه در پژوهش اخذ گردید.

مقیاس منش اخلاقی نوجوانان (AMCS): این ابزار با اقتباس از فرم بلند مقیاس صفات منشی^۱ (خرمائی و قائمی، ۱۳۹۷) ساخته شده است و شامل ۱۸ گویه است که در یک طیف لیکرت پنج درجه‌ای (از کاملاً درست=۵ تا کاملاً نادرست=۱) قرار می‌گیرد. گویه‌های این مقیاس بر اساس پژوهش آزادی‌ده‌بیدی و خرمائی (۱۴۰۱) بر روی نوجوانان انتخاب شده است. در این مقیاس صفات منشی آداب‌گرایانه/گستاخانه توسط گویه‌های ۱، ۲ و ۳؛ وظیفه‌گرا/تساهل‌گرا، به وسیله گویه‌های ۴، ۵ و ۶؛ بخشش‌گرا/تقابل‌گرا، با گویه‌های ۷، ۸ و ۹؛ تبعیت‌گرا/طغیان‌گرا با گویه‌های ۱۰، ۱۱ و ۱۲؛ پارسایانه/انکارورزانه، به وسیله گویه‌های ۱۳، ۱۴ و ۱۵؛ وارستگی/دلبستگی توسط گویه‌های ۱۶، ۱۷ و ۱۸ مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در پژوهش حاضر از نرم افزار spss21 برای ورود اطلاعات و محاسبه‌ی آلفای کرونباخ و از نرم‌افزار Amos21 برای تحلیل عامل تاییدی مقیاس استفاده شده است.

یافته‌ها

پیش از اجرای تحلیل عامل تاییدی مفروضه‌های داده‌های گمشده^۲ و پرت^۳ بررسی شدند. با توجه به تاکید پژوهش‌گران مبنی بر این که پاسخ‌گویی به تمام سؤالات الزامی است هیچ داده گمشده‌ای وجود نداشت. داده‌های پرت با استفاده از نمودارهای جعبه‌ای^۴ بررسی شدند که ۱۷ مورد به عنوان موارد پرت شناسایی شده و از نمونه حذف شدند. برای تعیین نرمال بودن، شاخص‌های کجی^۵ و کشیدگی^۶ بررسی شد، تمام مقادیر کجی در محدوده ۳- و ۳+ و مقادیر کشیدگی در محدوده ۱۰- و ۱۰+ بود، بنابراین، پیش فرض نرمال بودن برقرار بود (میرز، گامست و گارینو^۷، ۲۰۱۶). در ادامه، گویه‌های مقیاس در قالب مدل ۶ عاملی در نرم افزار ایموس (نسخه ۲۱) ترسیم و بر روی نمونه‌ای از دانش‌آموزان شامل ۵۴۰ نفر (۲۵۶ پسر و ۲۸۴ دختر) آزمون شد. شاخص‌های برازش مدل از جمله نسبت خی‌دو هنجار شده بر درجه آزادی (X^2/df)، نیکویی برازش (GFI)،

1. character trait scale

2. missing data

3. outliers

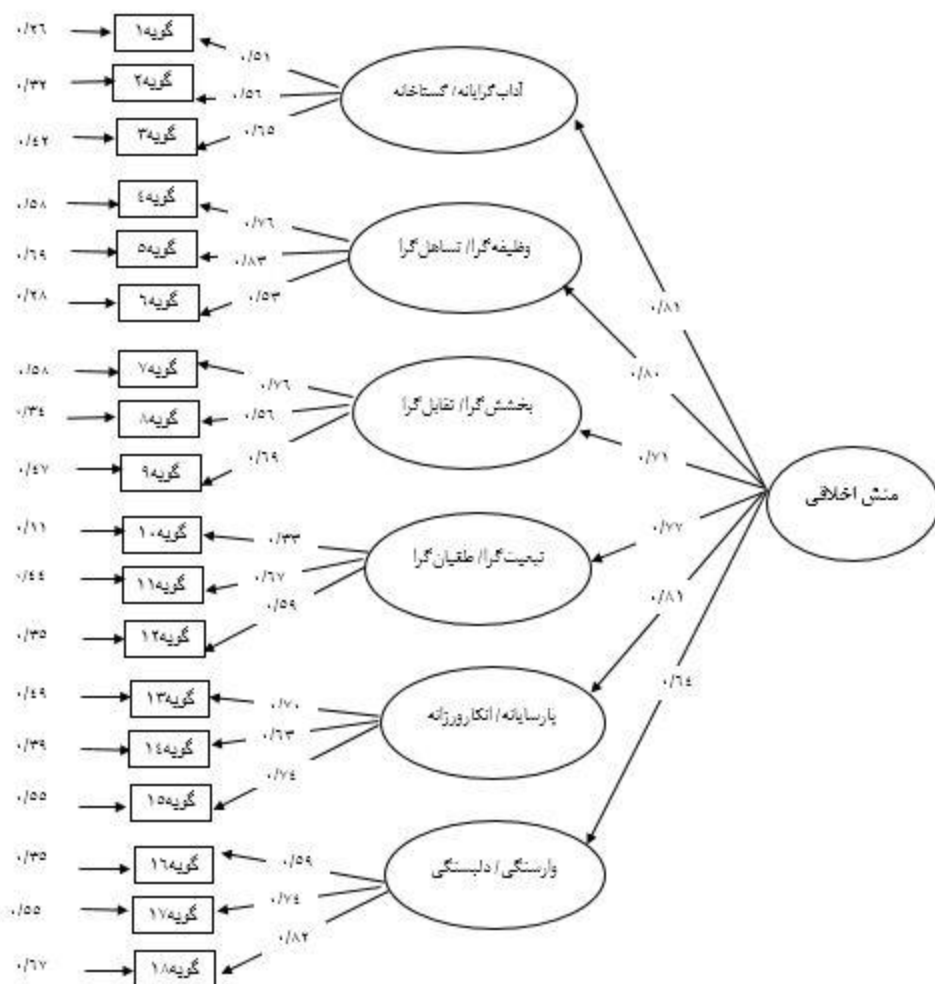
4. box plots

5. skewness

6. kurtosis

7. Meyers, Gamst & Guarino

نیکویی برازش تعدیل شده (AGFI)، برازش تطبیقی (CFI)، برازش هنجار شده (NFI)، ریشه‌ی دوم برآورد واریانس خطای تقریب (RMSEA) و PCLOSE برای مدل محاسبه شد. نتایج تحلیل عاملی تاییدی مرتبه اول و دوم نشان داد که مقیاس منش اخلاقی با ۶ صفت منشی آداب‌گرایانه/گستاخانه (با بار عاملی ۰/۵۱ تا ۰/۶۵)، وظیفه‌گرا/تساهل‌گرا (با بار عاملی ۰/۵۳ تا ۰/۸۳)، بخشش‌گرا/تقابل‌گرا (با بار عاملی ۰/۵۶ تا ۰/۷۶)، تبعیت‌گرا/طغیان‌گرا (با بار عاملی ۰/۳۳ تا ۰/۶۷)، پارسایانه/انکارورزانه (با بار عاملی ۰/۶۳ تا ۰/۷۴) و وارستگی/دلبستگی (با بار عاملی ۰/۵۹ تا ۰/۸۲) مورد بارگذاری و تایید قرار می‌گیرد. نتایج تحلیل عاملی تاییدی در شکل ۱ و شاخص‌های برازش مدل در جدول ۱ گزارش شده است.

شکل ۱. تحلیل عامل تاییدی فرم کوتاه مقیاس منش اخلاقی نوجوانان

جدول ۱. شاخص‌های برازش مقیاس منش اخلاقی

شاخص	X ² /df	GFI	AGFI	CFI	NFI	RMSEA	PCLOSE
مقدار	۲/۴۳	۰/۹۳	۰/۹۱	۰/۹۴	۰/۹۴	۰/۰۵	۰/۱۲
مقادیر قابل قبول	۳ <	۰/۹۰ >	۰/۹۰ >	۰/۹۰ >	۰/۹۰ >	۰/۰۸ <	۰/۰۵ >

همچنین، برای به دست آوردن پایایی مقیاس از روش آلفای کرونباخ استفاده شد و مقدار ضریب پایایی برای هر یک از ابعاد آداب‌گرایانه/گستاخانه، پارسایانه/انکارورزانه، وظیفه‌گرا/تساهل‌گرا، بخشش‌گرا/تقابل‌گرا، تبعیت‌گرا/طغیان‌گرا، وارستگی/دل‌بستگی و نمره کل مقیاس به ترتیب ۰/۷۰، ۰/۸۱، ۰/۷۸، ۰/۷۵، ۰/۷۰، ۰/۷۷ و ۰/۸۷ به دست آمد. در ادامه شاخص‌های توصیفی مؤلفه‌های متغیر منش اخلاقی نشان داده شده است (جدول ۳).

جدول ۳. شاخص‌های توصیفی مؤلفه‌های منش اخلاقی

مؤلفه‌های منش اخلاقی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
صفت منشی آداب‌گرایانه/گستاخانه	۴	۱۵	۱۲/۵۸	۲/۱۷	-۰/۹۷	۰/۸۰
صفت منشی پارسایانه/انکارورزانه	۳	۱۵	۱۳/۱۱	۲/۳۵	-۱/۶۳	۳/۰۲
صفت منشی وظیفه‌گرا/تساهل‌گرا	۴	۱۵	۱۲/۱۴	۲/۵۲	-۰/۸۲	۰/۰۲
صفت منشی بخشش‌گرا/تقابل‌گرا	۳	۱۵	۱۰/۶۰	۲/۹۳	-۰/۵۲	-۰/۱۷
صفت منشی تبعیت‌گرا/طغیان‌گر	۳	۱۵	۱۱/۳۶	۲/۳۸	-۰/۳۷	-۰/۴۷
صفت منشی وارستگی/دل‌بستگی	۳	۱۵	۱۰/۴۶	۳/۰۱	-۰/۴۲	-۰/۴۹
منش اخلاقی	۴۴	۱۰۵	۸۲/۴۹	۱۲/۳۹	-۰/۴۴	-۰/۰۸

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از این پژوهش، اعتباریابی ابزاری مناسب و بومی شده برای اندازه‌گیری منش اخلاقی نوجوانان بود؛ تا به کمک آن بتوان میزان برخورداری نوجوانان از منش اخلاقی که پیامدهای مثبت زیادی دارد را اندازه‌گیری نمود. بر این اساس، در نخستین اقدام، جستجوی گسترده‌ای به منظور یافتن ابزاری مناسب برای اندازه‌گیری منش اخلاقی در نوجوانان انجام شد که یافته‌ها حاکی از آن بود که در داخل کشور هیچ ابزار معتبری در این زمینه

وجود ندارد. در این راستا، مقیاس منش اخلاقی بزرگسالان خرمائی و قائمی (۱۳۹۷) با توجه به زیربنای نظری و بومی قوی، جدید بودن، جامع بودن و داشتن روایی و پایایی مناسب انتخاب شد و با انطباق برای نوجوانان توسط دانش‌آموزان دوره متوسطه اول و دوم شهر شیراز تکمیل شد و روایی و پایایی آن مورد سنجش قرار گرفت. برای بررسی روایی سازه‌ی مقیاس، از روش تحلیل عامل تاییدی استفاده شد. نتایج سنجش روایی مقیاس منش اخلاقی به روش تحلیل عامل تاییدی نشان دهنده‌ی استقلال شش عامل بود. این شش عامل شامل آداب‌گرایانه/گستاخانه، پارسایانه/انکارورزانه، وظیفه‌گرا/تساهل‌گرا، بخشش‌گرا/تقابل‌گرا، تبعیت‌گرا/طغیان‌گرا و وارستگی/دلبستگی بود. شاخص‌های برازش مطلق، مقتصد و تطبیقی حاصل از تحلیل عامل تاییدی نشان دهنده‌ی برازش مناسب گویه‌های مقیاس با عوامل مربوط بود و تمام گویه‌ها در تحلیل عاملی دارای بار عاملی مناسب بودند. در این بررسی ضریب آلفای کرونباخ زیرمقیاس‌ها نیز مناسب بود، بنابراین مشخص شد که مقیاس ثبات درونی رضایت بخش برای نوجوانان دارد. همان‌طور که ملاحظه شد شش بعد منش اخلاقی هر کدام سه گویه داشتند و مقایسه میانگین این ابعاد با تعداد گویه‌های مساوی نشان می‌دهد میانگین‌ها تفاوت چندانی ندارند (جدول ۳). یعنی در طراحی این مقیاس بر توزیع گویه‌ها و تفکیک عوامل به خوبی توجه شده است. همبستگی درونی نسبتاً کم زیر مقیاس‌ها و ضرایب بالای آلفای کرونباخ برای زیر مقیاس‌ها نشان می‌دهد که مؤلفه‌های منش اخلاقی سازه‌های نسبتاً مستقلی هستند، یعنی با این‌که پنج زیر مقیاس پرسشنامه با یکدیگر مرتبط هستند، به اندازه کافی متمایز هم هستند. همچنین، همبستگی نسبتاً بالای زیرمقیاس‌ها با مقیاس کلی منش اخلاقی بیانگر این هست که شش زیرمقیاس به خوبی مقیاس کلی منش اخلاقی را تعریف می‌کنند. در مجموع، نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که مقیاس منش اخلاقی نوجوانان از شش عامل تشکیل شده و در سنجش سازه‌ی کلی مقیاس منش اخلاقی روایی و پایایی مطلوبی دارد و می‌توان از آن برای ارزیابی منش اخلاقی دانش‌آموزان نوجوان استفاده کرد. در واقع، ساخت فرم کوتاه مقیاس منش اخلاقی نوجوانان که در پژوهش حاضر محقق شد، می‌تواند گامی نو در جهت گسترش پژوهش‌ها در زمینه منش اخلاقی باشد. در این پژوهش پایایی مقیاس با روش آلفای کرونباخ و روایی با روش تحلیل عامل تاییدی محاسبه شد. بنابراین در پژوهش‌های بعد محاسبه‌ی پایایی به روش‌های دو نیمه‌سازی و بازآزمایی و روایی به روش ملاکی پیشنهاد می‌شود. نمونه پژوهش فقط دربرگیرنده‌ی دانش‌آموزان شهر شیراز بود، پیشنهاد می‌شود پژوهشی نیز در مدارس شهرهای دیگر با هدف ارزیابی ویژگی‌های منش اخلاقی و مقایسه بافت‌های مختلف صورت پذیرد.

منابع

- آزادی ده‌بیدی، فاطمه. (۱۴۰۰). *تبیین پیشایندها و پیامدهای اخلاقی تحول مثبت نوجوانی*. رساله‌ی دکتری، دانشگاه شیراز.
- آزادی ده‌بیدی، فاطمه و خرمائی، فرهاد (۱۴۰۱). تبیین رفتارهای اخلاقی تحصیلی: نقش صفات منشی و جو اخلاقی مدرسه. *پژوهش‌های تربیتی*، ۱۱(۴۵)، ۱۸۳-۲۰۲.
- بارانی، حمید و خرمائی، فرهاد (۱۳۹۹). رابطه‌ی منش‌های اخلاقی با ابعاد بی‌صدافتی تحصیلی با توجه به نقش واسطه‌ای خودفریبی. *مجله‌ی روان‌شناسی*، ۳۴(۴)، ۴۷۱-۴۸۹.
- خرمائی، فرهاد و ذبیحی، معصومه (۱۳۹۹). ارتباط بین حساسیت پردازش حسی و خودتنظیمی شناختی هیجانی با واسطه‌گری منش‌های اخلاقی. *مجله اخلاق و تاریخ پزشکی ایران*، ۱۳، ۱۵۴-۱۴۲.
- خرمائی، فرهاد و محمودنژاد، خاتون (۱۴۰۰). رابطه‌ی منش‌های اخلاقی با بی‌صدافتی تحصیلی دانشجویان: نقش واسطه‌گری عدم درگیری اخلاقی. *اخلاق و تاریخ پزشکی ایران*، ۱۴، ۶۰-۷۳.
- خرمائی، فرهاد و قائمی، مریم (۱۳۹۷). بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه‌ی منش‌های اخلاقی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه شیراز.
- دریانی‌زاده، نادیا (۱۴۰۱). *رابطه‌ی صفات منشی و ادراک از محیط کلاس مجازی با قضاوت اخلاقی دانشجویان: نقش واسطه‌ای خطای شناختی*. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.
- دهقانی، شهلا و خرمائی، فرهاد (۱۴۰۰). رابطه‌ی منش‌های اخلاقی و پرخاشگری در دانشجویان: نقش واسطه‌ای هیجانات شرم و گناه. *پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی*، ۱۱(۴۴)، ۴۷-۷۲.
- دهقانی، زهرا. (۱۴۰۰). *اثر بخشی آموزش منش بر خردمندی، امید به تحصیل و رفتار جامعه‌پسند دانشجویان*. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.
- دهقانی، شهلا و خرمائی، فرهاد (۱۴۰۰). رابطه منش‌های اخلاقی و پرخاشگری در دانشجویان: نقش واسطه‌ای هیجانات شرم و گناه. *پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی*، ۱۱(۴۴)، ۷۲-۴۷.
- شریفی اردانی، علیرضا، خرمائی، فرهاد، فولادچنگ، محبوبه، و فضیلت‌پور، مسعود (۱۴۰۲). رابطه‌ی منش‌های اخلاقی والدین با مهارت‌های اجتماعی فرزندان: نقش واسطه‌ای سبک‌های والدین در برخورد با هیجانات منفی کودکان. *دست‌آوردهای روان‌شناختی*، ۳۰(۱)، ۱۰۴، ۳۷۵-۳۹۴.
- Ampuni, S., Kautsari, N., Maharani, M., Kuswardani, S., & Buwono, S. B. S. (2019). Academic dishonesty in Indonesian college students: An Investigation from a moral psychology perspective. *Journal of Academic Ethics*, 1- 23.

<https://doi.org/10.1007/s10805-019-09352-2>

- Arthur, J., Kristjánsson, K., Harrison, T., Sanderse, W., and Wright, D. (2017) *Teaching Character and Virtue in Schools*. London: Routledge.
- Azadi Dehbidi, F., Khormaei, F. (2023). The mediating role of school ethical climate in the relationship between character trait with academic destructive behaviors and academic citizenship behaviors. *Educational Research*, 45, 76-95.
- Azadi Dehbidi, F. (2022). *Explanation of moral antecedents and consequences of Positive youth development*, Doctorah thesis of School of Education and Psychology of Shiraz University.
- Barani, H., Khormaei, F. (2021). The relationship between moral characters and the academic dishonesty dimensions with mediating role of self- deception, *Journaj Psychology*, 24(4), 456-470.
- Berkowitz, M. (2002). The science of character education. In W. Damon (Ed.), *Bringing in a new era in character education* (43-63). Stanford, CA: Hoover Institute Press.
- Casali, N., Feraco, T., Ghisi, M., & Meneghetti, C. (2021). Associations between character strengths, psychological distress and self-efficacy during Covid-19 lockdown. *Journal of Happiness Studies*, 22, 2255-2274.
- Cohen, T. R., & Morse, L. (2014). Moral character: What it is and what it does. In A. P. Brief Colby, A., & Damon, W. (1992). *Some do care: Contemporary lives of moral commitment*. New York: Free Press.
- Dehghani, Sh., Khormaei, F. (2022). The relationship between moral characters and aggression among university students: The mediating role of shame and guilty emotions. *Social Psychology Research*, 11(44), 47-72.
- Ding, W., Shao, Y., Sun, B., Xie, R., Li, W., & Wang, X. (2018). How can prosocial behavior be motivated? The different roles of moral judgment, moral elevation, and moral identity among the young Chinese. *Frontiers in psychology*, 9, 814-820.
- Doryanizadeh, N. (2022). Relation of Character Traits and Perception of Virtual Classroom to Students' Moral judgment: The Mediating Role of Cognitive Bias. Masters thesis of School of Education and Psychology of Shiraz University.
- Fang, Y., Dong, Y., & Fang, L. (2019). Honesty-humility and prosocial behavior: The mediating roles of perspective taking and guilt-proneness. *Scandinavian Journal of Psychology*, 60, 386-393.
- Funder, D. C., & Fast, L. A. (2010). Personality in social psychology. In S. T. Fiske, D. T. Gilbert, & G. Lindzey (Eds.), *Handbook of social psychology* (p. 668–697). John Wiley & Sons Inc.

- Gau, Z., Li, W., Yang, Y., & Kou. (2021). Honesty-Humility and unethical behavior in adolescent: The mediating role of moral disengagement and the moderating role of system justification. *Journal of Adolescence*, 90, 11-22.
- Huitt, W. (2000). Moral and character development. *Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University. Retrieved December 2002, from <http://www.edpsycinteractive.org/topics/morchr/morchr.html>
- Kim, Y., Cohen, T.R. (2015). Moral character and workplace deviance: Recent research and current trends, *Current Opinion in Psychology*, 6, 134-138.
- Kline, R. B. (2016). Principles and practices of structural equation modeling (4rd Eds.). New York: Guilford.
- Khormaei, F., Mahmoudnejad, K. (2022). The relationship between moral characters and academic dishonesty in students: The mediating role of moral disengagement. *Medical Ethics and History of Medicine*, 14, 61-72.
- Khormaei, F., Zabihi, M. (2021). The relationship between sensory processing sensitivity and cognitive- emotional self-regulation mediated by moral characters. *Medical Ethics and History of Medicine*, 13(1), 142-154..
- Khormaei, F., Ghaemi, M. (2019). *Psychometric properties of moral character questionnaire*. Departement of Educational and Psychology.
- Kraut, R. (2001). Aristotle's. In E. Zalta (Ed.), *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford, CA: The Metaphysics Research Lab, Stanford University. Retrieved April 2004, from <http://plato.stanford.edu/entries/aristotle-ethics/>
- Koodamara, N. K., Prabhu, N., Suhan, M., & Narayanan, S. L. (2021). Big Five personality traits and ethical climate: A test of antecedents of unethical behaviour. *Journal of Education for Business*, 96(4), 243-251.
- Lee, S.D., Kuncel, N. R. & Gau, J. (2020). Personality, attitude, and demographic correlates of academic dishonesty: A meta-analysis. *Psychology Bulletin*, 146(11), 1042-1058.
- Lickona, T. (1991). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility*. New York: Bantam.
- Mahmoudnejad, K., Sheikholeslami, R. (2019). The mediating role of moral disengagement in the relationship between moral identity and academic counter productive. *Studies in Learning & Instruction*, 11, 1,
- Marcus, J., & Roy, J. (2017). In search of sustainable behaviour: The role of core values and personality traits. *Journal of Business Ethics*, 158(1), 63–79.
- McGrath, R. E., & Wallace, N. (2019). Cross-validation of the VIA inventory of strengths: Revised and its short forms. *Journal of Personality Assessment*, 103, 120-131.

- Meyers, L. S., Gamst, G., & Guarino, A. J. (2016). *Applied multivariate research: Design and interpretation*. Sage publications.
- Narvaez, D. & Rest, J. (1995). The four components of acting morally. In W. Kurtines & J. Gewirtz (Eds.), *Moral development: An introduction* (385-400). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Park, N., & Peterson, C. (2006). Moral competence and character strengths among adolescents: The development and validation of the Values in Action Inventory of Strengths for Youth. *Journal of Adolescence*, 29, 6, 891–909.
- Peterson, C., & Seligman, M.E.P. (2004). *Character Strengths and Virtues: A Handbook and Classification*. New York: Oxford University Press and Washington, DC: American Psychological Association.
- Pritchard, I. (1988). Character education: Research prospects and problems. *American Journal of Education*, 96(4), 469-495.
- Purpel, D., & Ryan, K. (Eds.). (1976). *Moral education...It comes with the territory*. Berkeley, CA: McCutchan.
- Quinlan D, Swain N, Vella-Brodrick DA. Character strengths interventions: Building on what we know for improved outcomes. *J Happiness Stud*. 2011; 13(6): 1145-1163.
- Simha, A., & Parboteeah, K. P. (2020). The big 5 personality traits and willingness to justify unethical behavior—a cross-national examination. *Journal of Business Ethics*, 167(3), 451-471.
- Shoshani, A., & Russo-Netzer, P. (2017). Exploring and assessing meaning in life in elementary school children. *Personality and Individual Differences*, 104, 460-465. Doi: 10.1016/j.paid.2016.09014.
- Sharifi Ardani, A., Khormaei, F., Fouladchang, M., Fazilatpoor, M. (2024). The relationship between parents moral character and children social skills: The mediating role of parents styles in coping with childerens negative emotions. *Psychology Achievements*, 4, 1, 375-394.
- Smith, B. W., Ford, C. G., Erickson, K., & Guzman, A. (2021). The effects of a character strength focused positive psychology course on undergraduate happiness and well-being. *Journal of Happiness Studies*, 22, 343-362.
- Sokolovska, V., Dinic, B. M., & Tomasevic, A. (2018). Aggressiveness in the HEXACO personality model. *Psihologija*, 6, 1-20.
- Wynne, E., & Walberg, H. (Eds.). (1984). *Developing character: Transmitting knowledge*. Posen, IL: ARL.
- Zettler, I., Hilbig, B. E., & Heydasch, T. (2013). Two sides of one coin: Honesty–Humility and situational factors mutually shape social dilemma decision making. *Journal of Research in Personality*, 47(4), 286–295.

فرم کوتاه مقیاس منش اخلاقی نوجوانان

ردیف	عبارت	کاملاً درست	درست	تا حدی درست	نادرست	کاملاً نادرست
۱	به دیگران کمک می‌کنم حتی اگر برایم منفعت نداشته باشد.					
۲	نسبت به دیگران دلسوز و مهربان هستم و از داشتن این حس خشنودم.					
۳	در رفتار و گفتارم فروتن و متواضع هستم و از داشتن این حس خشنودم.					
۴	کارهایم را با نظم و برنامه ریزی مشخص انجام می‌دهم.					
۵	پیگیر کارهایم هستم و آن‌ها را طبق برنامه به پایان می‌رسانم.					
۶	کاری که به من سپرده می‌شود، در اسرع وقت انجام می‌دهم.					
۷	بدون این که رنجشی در دلم باشد، دیگران را می‌بخشم.					
۸	خطای دیگران را می‌بخشم و از حق خودم چشم‌پوشی می‌کنم.					
۹	اگر از کسانی دلگیر باشم با آن‌ها مدارا می‌کنم.					
۱۰	اگر دیگران را به جهت اشتباهاتشان مستحق سرزنش بدانم، خودم را نیز سرزنش می‌کنم.					
۱۱	صحبت کردن راجع به دیگران هنگامی که خودشان حضور ندارند، مرا رنج می‌دهد.					
۱۲	اظهار نظر و قضاوت در مورد دیگران مرا می‌آزارد.					
۱۳	تلاش‌هایم در زندگی برای نزدیکی به خداوند است.					
۱۴	رضایت خداوند بیش از رضایت دیگران برایم اهمیت دارد.					
۱۵	معمولاً حضور خداوند را نزدیک خود احساس می‌کنم.					
۱۶	هنگامی که نسبت به نداشتن پول و ثروت نگران می‌شوم، این احساس را براحتی می‌توانم از خودم دور سازم.					
۱۷	هنگامی که نگران از دست دادن مقام و موقعیت هستم، این احساس را براحتی می‌توانم از خودم دور کنم.					
۱۸	هنگامی که نسبت به از دست دادن موقعیت و جایگاه اجتماعی‌ام نگران می‌شوم، این حس را براحتی می‌توانم از خودم دور کنم.					